

Wyzwania dla przyszłych działań PTH

Challenges for future activities of PTH

MAŁGORZATA KOWALSKA

Katedra i Zakład Epidemiologii, Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach

Obchody 120-lecia działalności Polskiego Towarzystwa Higienicznego (PTH) przypadające na 2019 r. były okazją do licznych spotkań sympatyków i członków poszczególnych Oddziałów Terenowych PTH, których ukoronowaniem była uroczystość zorganizowana 27 września 2019 r. w siedzibie Centralnej Biblioteki Rolniczej w Warszawie. Swoją obecnością zaszczytili nas przedstawiciele Głównej Inspekcji Sanitarnej oraz Inspekcji Sanitarnej Wojska Polskiego, a także przedstawiciele innych ważnych dla zdrowia publicznego instytucji takich, jak Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy, Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny oraz przedstawiciele świata akademickiego (ryc. 1). Spotkanie było okazją do refleksji nad tym, co udało się w trakcie tak długiego czasu zrealizować w zakresie podstawowych potrzeb i problemów zmieniającej się sytuacji sanitarnej i zdrowotnej polskiego społeczeństwa, a jednocześnie było okazją do wskazania nowych kierunków naszych działań w zakresie higieny i tzw. nowego zdrowia publicznego.

Przypadł mi w udziale wielki zaszczyt wygłoszenia w trakcie jubileuszowego spotkania referatu zatytułowanego 'Wyzwania dla przyszłych działań', w którym zawarłam swoje przemyślenia na temat najistotniejszych problemów i kierunków działań, którymi jako aktywni członkowie, zrzeszeni wokół społecznego ruchu naukowego PTH powinniśmy się zająć w najbliższej przyszłości.

We wstępie do swojego wystąpienia przedstawiłam strukturę organizacyjną Towarzystwa wskazując, że poza Zarządem Głównym tworzy je aż 21 Oddziałów Terenowych rozsianych po całym kraju (stan z dnia 31.08.2019 r.). Publikowane systematycznie na stronie internetowej PTH (www.pth.pl) informacje dokumentują faktografię na temat licznych konferencji lub szkoleń, warsztatów i przedsięwzięć, w tym artystycznych, organizowanych przez Terenowe Oddziały PTH w całym kraju (ryc. 2). Ogromne zaangażowanie

członków Towarzystwa sprawia, że pozyskują oni do swojej pracy wsparcie samorządów i organizacji, którym zdrowie i dobro społeczne nie są obojętne, aktywizują dzieci i młodzież. Poza niekwestionowaną koniecznością zapobiegania chorobom zakaźnym poruszane są kwestie chorób cywilizacyjnych takich, jak: cukrzyca, nowotwory, choroby układu krążenia, ale również możliwości redukcji środowiskowego zagrożenia zdrowia związanego z nieprawidłowym żywieniem, zanieczyszczonym środowiskiem i żywnością. Promowana jest aktywność fizyczna, higiena jamy ustnej, higiena snu i wypoczynku, życie wolne od alkoholu, papierosów i dopalaczy.

Aktualna sytuacja demograficzna, społeczna i ekonomiczna w naszym kraju sprawia, że nie ustają ruchy migracyjne powodując nadmierne rozrastanie się wielu miast, dużych ośrodków uniwersyteckich, czy stwarzających możliwości atrakcyjnego zatrudnienia, kosztem postępującego wyludniania się niektórych regionów.

Te rozrastające się ośrodki generują wzrost zapotrzebowania na bezpieczną przestrzeń do życia i zamieszkania, wzrost zapotrzebowania na bezpieczną do spożycia wodę, konieczność utylizacji coraz większej ilości odpadów i ścieków. Wzrastająca gęstość zaludnienia przyczynia się do zatłoczenia przestrzeni publicznej, niezbędne stają się działania usprawniające transport publiczny i redukujące hałas drogowy czy korki komunikacyjne oraz towarzyszące im nadmierne zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego. Niepokojąco zmniejszają się powierzchnie miejsc przeznaczonych do rekreacji i wypoczynku, wzrasta zapotrzebowanie na infrastrukturę miejską związaną m.in. z edukacją i opieką, usługami dla ludności, w tym usługami terapeutyczno-rehabilitacyjnymi. Wzrasta zapotrzebowanie na energię elektryczną i ciepłą, a wreszcie rośnie zapotrzebowanie na żywność dostarczaną w sposób bezpieczny i regularny. Wraz ze wzrostem wymienionych potrzeb rosną ceny

nieruchomości, a to z kolei generuje niekorzystne zjawiska bezdomności i przestępczości [1]. Jesteśmy świadkami postępującego procesu zmian klimatycznych, które są szczególnie dotkliwe właśnie w dużych miastach, gdzie średnioroczne temperatury powietrza są średnio wyższe o kilka stopni niż w obszarach pozamiejskich [2]. Tworzą się tzw. wyspy ciepła, z powodu gęstej zabudowy zaburzone jest przewietrzanie miasta. Zmienia się również architektura miejska zapewniając ludziom dostęp do zieleni na balkonach czy tarasach, pojawiają się także rozwiązania w ramach tzw. *defensing design*, ograniczające możliwość parkowania lub przejazdu samochodów, uniemożliwiające osobom bezdomnym zamieszkanie bądź nocowanie w miejscach publicznych [3]. Zdecydowana większość wymienionych problemów mieści się w obszarach działań higienistów i epidemiologów i z całą pewnością nie zabraknie nam pracy na tym polu aktywności.

Kolejnym, istotnym z punktu widzenia zdrowia publicznego, problemem jest masowa turystyka i migracje zewnętrzne, tj. wyjazdy i przyjazdy z zagranicy. To upodobanie do przemieszczania się, intensywny rozwój transportu lotniczego, a także regionalnie występujące problemy ekonomiczne, bytowe czy kryzysy polityczne sprawiają, że wielkie rzesze osób podejmują decyzję o podróży do innych regionów świata. Jakże często decyzje te nie są poprzedzone wnikliwym rozpoznaniem aktualnej sytuacji epidemiologicznej, bezpieczeństwa w zakresie obowiązujących szczepień i standardów higienicznych czy aklimatyzacji do odmiennych warunków środowiska tymczasowego lub stałego pobytu. Ludzie bagatelizują wypracowane przez lata zasady bezpieczeństwa podróży, a także zasady bezpieczeństwa i higieny codziennego życia. Globalna turystyka przyczynia się do zwiększenia zapotrzebowania na wodę, co w wielu regionach świata sprawia pogłębianie się zjawiska 'stresu wodnego', sytuacji w której zapotrzebowanie na wodę znacznie przekracza jej zasoby [4]. Konieczność wyżywienia rosnącej liczby turystów przyczynia się do ponadnormatywnego zanieczyszczenia środowiska ściekami i odpadami komunalnymi. Szczególnie dramatyczna sytuacja dotyczy regionów turystycznych, w których rosną w sposób niekontrolowany hałdy odpadów z tworzyw sztucznych (ryc. 3).

Wielu sympatyków i członków PTH, to osoby zawodowo związane z Państwową Inspekcją Sanitarną. W toku codziennych obowiązków zawodowych zajmują się oni promowaniem zasad bezpieczeństwa podróży i życia, informowaniem o potencjalnych zagrożeniach, służą pomocą w pogłębianiu wiedzy, są pomocni w razie występujących problemów [5]. Należy więc uznać, że w tych obszarach aktywności człowieka zadania, jakie przewidziano w statucie naszego Towarzystwa pozostaną aktualne w najbliższej przyszłości.

Wiele publikacji i raportów naukowych poświęcono zmianom, które dokonują się w ostatnich latach w zakresie preferowanego stylu życia [6]. Odnotowuje się postępujący spadek aktywności fizycznej w każdej grupie wiekowej, utrwalają się nawyki nieprawidłowego żywienia, naszemu życiu i pracy towarzyszy zazwyczaj sztuczne oświetlenie oraz wszechobecny hałas. Globalizacja życia nierozzerwalnie związana jest z rosnącą konkurencyjnością i wzrostem stresu zarówno w pracy zawodowej, jak i w życiu rodzinnym. Dostęp do substancji psychoaktywnych jest przyczyną występujących uzależnień, a często także konfliktów społecznych i prawnych [7]. Powszechna informatyzacja i jej udział w codziennym życiu wpływają na relacje społeczne prowadząc m.in. do poważnych zaburzeń zdrowia i jakości życia, szczególnie u dzieci i młodzieży [8]. Rośnie liczba osób z problemami zdrowia psychicznego. Zmienia się poczucie piękna co sprawia, że intensywnie rozwija się tzw. sektor buty z coraz liczniejszymi zakładami kosmetycznymi czy gabinetami tatuażu, oferującymi skuteczne diety i zabiegi. Dotychczasowe zaangażowanie Oddziałów Terenowych PTH w działania profilaktyczne (szczególnie oświatowe i kontrolne) na tym polu oraz skala rosnących problemów uświadamia, że nie znikną one w najbliższej przyszłości. Jest to duże wyzwanie dla społecznego Towarzystwa naukowego, które powinno z założenia wspierać potencjał zdrowotny ludności.

W podsumowaniu krótkiego wystąpienia należy podkreślić, że zarówno dotychczasowe, jak i przyszłe działania PTH koncentrują się zasadniczo wokół tych samych problemów. Pomimo znacznego postępu technologicznego i towarzyszącej mu istotnej poprawy wiedzy, a także długości życia, zachowania ludzi związane z codziennym życiem i pracą pozostają często ryzykowne. Obserwujemy spadający odsetek szczepień obowiązkowych, który odzwierciedla ignorancję w zakresie profilaktyki chorób zakaźnych. Doświadczamy coraz liczniejszych, egzotycznych wyjazdów nie zważając na bezpieczeństwo podróży. Nadal palimy papierosy, spożycie alkoholu należy w naszym kraju do większych w Europie, nasza dieta odbiega od zasad prawidłowego żywienia, nie doceniaamy aktywności fizycznej i coraz więcej czasu spędzamy w pozycji siedzącej. Wspomagamy się substancjami psychoaktywnymi wierząc, że są dla nas bezpieczne. Staramy się wyglądać młodo i atrakcyjnie przez całe nasze życie negując etap wieku starszego. Należy uznać, że przyszłe działania PTH będą koncentrować się wokół podobnych zagadnień, które realizowano także na przełomie XX i XXI w. Dodatkowo możemy spodziewać się nowych zagrożeń wymagających naszej aktywności niezbędnej do wypracowania skutecznych metod zapobiegania.

Ryc. 1. Pamiątkowe zdjęcie z Jubileuszu w dniu 27.09.2019 r., Warszawa (fot. własność PTH)

Ryc. 2. Terenowe Oddziały Polskiego Towarzystwa Higienicznego, stan na dzień 31 sierpnia 2019 r.

Ryc. 3. Bangkok (2018), rzeka Chao Phraya w sąsiedztwie pałacu królewskiego (fot. M. Kowalska)

Piśmiennictwo / References

1. Galea S, Vlahov D. Urbanization. [in:] Environmental health: from global to local. Frumkin H, Jossey-Bass A (eds). Wiley Imprint, San Francisco 2005: 387-409.
2. Boryczka J, Stopa-Boryczka M, Wawer J i wsp. Atlas współzależności parametrów meteorologicznych i geograficznych w Polsce. T. 25. Zmiany klimatu Warszawy i innych miast Europy w XVII–XXI wieku. UW, Warszawa 2010.
3. Thörn C. Soft policies of exclusion: entrepreneurial strategies of ambience and control of public space in Gothenburg, Sweden. Urban Geogr 2011, 32(7): 989-1008
4. WHO. Drinking water. Key facts. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/drinking-water> (20.11.2019).
5. Główna Inspekcja Sanitarna. Zdrowie w podróży. <https://gis.gov.pl/kategoria/wypoczynek/zdrowie-w-podrozy/> (20.11.2019).
6. WHO. Health situation in the European region. [in:] European Health Report 2018: more than numbers – evidence for all. WHO, Copenhagen 2018: 7-76.
7. Stevens A. Drugs, crime and public health. The political economy of drug policy. Taylor & Francis, London 2010.
8. WHO Team. Department of Communications. Gaming disorder. <https://www.who.int/news-room/q-a-detail/gaming-disorder> (20.11.2019).